

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी

करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,

'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४.

(टपाल हंशिल माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काले.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ८ एप्रिल, १९३६.

अंक १५

“दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमोदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली

पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चि. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“अर्थ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झाले आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला
पुणे २.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS
Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कं. लि., पुणे

मध्यम वर्गातील

गृहेच्छ लोक

अत्यंत उपयोगी, फायदेशीर
व

सहज सुलभसाध्य

भाडेकरी-घरमालक-गृहयोजना

माहितीपत्रक मागवा व विमोदर व्हा.

जनरल मॅनेजर

दि मुकुंद इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड, पुणे शहर.

[अधिकृत भांडवल १००,००० रुपये]

प्रत्येक शेअर किं. रु. १० फक्त प्रत्येक शेअर किं. रु. १० फक्त

गरीबांपासून श्रीमंतांपर्यंत प्रत्येकाची विमा कंपनी !

शेअरविक्री जोरांत सुरू झाली.

शेअर्स खपविणारे एजंट्स मर्यादित.

त्वरित अर्ज करा.

मॅनेजिंग एजंट्स—विष्णु मुकुंद आणि के., पो. बॉ. नं. ४३.

२५६ सदाशिव, पेळुगेटाजवळ, पुणे शहर.

विविध माहिती

बँकांस सुट्टी

ता. १०, ११ व १३ रोजी गुड फ्रायडे व ईस्टर निमित्त बँका बंद रहातील.

पोस्टाच्या पाकिटांचे नवे दर

ता. १ एप्रिल १९३६ पासून एका तोळ्यापर्यंतच्या पाकिटांस एक आण्याची तिकिटें पुरतील. त्यापेक्षां अधिक असलेल्या प्रत्येक तोळा वजनास अर्धा आणा ज्यास्त पडेल.

लोकेशायरच्या गिरण्यांतील चात्या बंद

लोकेशायरच्या गिरण्यांच्या मालाचा उठाव होत नाही आणि त्यांमध्ये मागणीच्या मानाने ज्यास्त सूत तयार होतें असा अनुभव आल्यावरून कांहीं चात्या बंद ठेवण्यांत याव्या आणि त्यामुळे कारखानदारांचें नुकस्तान होईल त्याची भरपाई बाकीच्या चालू चात्यांचा मालकांवर पडूी बसवून तिच्या वसूलांत करावी ह्या आशयाचा एक कायद्याचा मसुदा ब्रिटिश कॉमन्स सभेपुढें होता. ह्या योजनेस कित्येक कारखानदारांचा विरोध होता. तथापि सदरहु बिल कॉमन्स सभेत गेल्या आठवड्यांत तिसरें वाचन होऊन मंजूर झालें.

बडोदें संस्थानांत रेडिओचा प्रसार

बडोदें संस्थानांत गेल्या वर्षी १६० नवे रेडिओ लायसेन्स देण्यांत आले. ही संख्या त्यापूर्वीच्या सालाचेपेक्षां ७० नें ज्यास्त आहे. ह्या १६० लायसेन्समध्ये बडोदें शहरांत ८३ व बडोद्याबाहेर ७७ अशी वांटणी आहे.

हैद्राबादच्या निजामांची अलोट संपत्ति

हिंदी राजेरजवाड्यांची संपत्ति व अवढव्य खर्च ह्यांविषयीचीं रसभरित वर्णनें ब्रिटिश वृत्तपत्रांत येत असतात. त्यांपैकीं एकांनें अलीकडे खालील माहिती आपल्या वाचकांस दिली आहे:—

निजामांची संपत्ति २०० कोटि रुपये आहे, त्यांचें वार्षिक उत्पन्न १४ कोटि रुपये आहे आणि त्यांचेपार्शी ४० कोटि रुपये किंमतीचे जवाहिर आहे. आपल्या प्रजेच्या उपयोगासाठी त्यांनीं अलीकडे २०,००० रेडिओ खरेदी केले. त्यांच्या खाजगी खर्चासाठी रोजीना १३ हजार रुपयांची नेमणूक आहे. त्यांच्या रौप्यज्युबिली निमित्त पांच लक्ष लोकांस जेवण मिळेल आणि एकूण खर्च सव्वा कोटि रुपयांच्या वर होईल.

विमा व्यवसायांत पन्नास वर्षे

पुढेन्शल नांवाच्या प्रसिद्ध ब्रिटिश विमा मंडळीचे मॅनेजर, सर जोसेफ बर्न, ह्यांची विमा व्यवसायांतलीं ५० वर्षे पुरीं झालीं आहेत. ते वयाच्या पंधराव्या वर्षी कारकून म्हणून कामावर लागले आणि आज ते ज्या कंपनीचे व्यवस्थापक आहेत, तिनें २ कोटि, ८० लक्ष विमे उतरले असून, त्यांच्या हाताखाली एकंदर १६,००० नोकर आहेत.

बँक ऑफ इंग्लंडचे गव्हर्नर, मि. मॉटिंग्यू नॉर्मन

मि. मॉटिंग्यू नॉर्मन हे बँक ऑफ इंग्लंडचे गव्हर्नर म्हणून सोळा वर्षे काम पहात आहेत. त्यांची, त्याच जागेवर पुन्हां निवडणूक झाली आहे.

मुंबईमधील टॅक्सी

मुंबई शहरामध्ये एकूण ९५९ भाड्याच्या मोटारी (टॅक्सी) आहेत.

ग्रेट ब्रिटनमध्ये कोंबड्या व अंडीं ह्यांचा खप

गेल्या दहा वर्षांत, ग्रेट ब्रिटनमध्ये कोंबड्या व अंडीं ह्यांस असलेली मागणी पुष्कळच वाढली आहे, ह्या संबंधांतले आंकडे येथे दिले आहेत:—

	अंडी	कोंबड्या
एकूण कोंबड्या व अंडी	१९२४ } ५५७	१९३४ } ८०१
दर माणशां संख्या	१२४ } १७२	१९२५ } १३६३
		१९३४ } २०८५
		५ पौड

दर प्रश्रामागें १५ रुपये खर्च

पार्लमेंटमध्ये सभासदांनीं विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देण्यास सरकारास दर प्रश्रामागें सरासरीनें १५ रुपये खर्च येतो. माहिती गोळा करण्यांत टपाल हंशील, नोकरांच्या वेळाचा व श्रमाचा मोबदला इत्यादि बाबींप्रीत्यर्थ खर्च होतो त्याचा हा हिशेब आहे.

जर्मनींत फोर्ड कंपनीच्या "स्वदेशी" मोटारी

फोर्ड मोटारगाड्यांच्या कारखान्यांचें जालें सर्व जगभर पसरलें आहे. जर्मनीमध्ये ह्या गाड्यांचा कारखाना स्थापन झाला असून त्याचा एकूण नफा गेल्या वर्षी १३ कोटि रुपयांच्यावर झाला व एकंदर उलाढाल ४३ कोटींच्यापेक्षां अधिक झाली. ह्या कारखान्यांतला खर्च ९५ टक्के जर्मन मालावर होत असल्यानें त्या फोर्ड मोटारगाड्या जर्मन "स्वदेशी" आहेत असें कंपनीचे म्हणणें आहे.

ब्रिटिश तिजोरीची परिस्थिति सुधारली

सन १९३५-३६ ह्या वर्षाखेर ग्रेट ब्रिटनच्या जमाखर्चांत २९ लक्ष ४१ हजार पौडांचा वाढावा आला. तरंगत्या कर्जाची रकम सुमारे ५ कोटि पौडांनीं कमी होऊन ती ८३३ कोटि पौड झाली.

हुंडी पटाविण्याचें टाळतां येत नाही

इंग्लंडमधील एका व्यापाऱ्यानें फिनलंड देशांतून कांहीं लांकूड मागाविलें. लांकूड निर्गत करणाऱ्या फर्मच्या लंडनमधील प्रतिनिधीनें माल आयात करणारावर दोन हुंड्या काढल्या. तथापि माल मगविणाऱ्या व्यापाऱ्यानें, माल पाठविणाऱ्याचे व स्वतःचे मधील कांहीं वांधे मिटल्याखेरीज रकम देण्याचें नाकारलें. फिनलंडमधील व्यापाऱ्याच्या लंडनमधील ब्रोकरची भूमिका सुद्ध बँकेच्या बरोवरीची आहे व रकमेबद्दल तंटो असला तरी उराविक दिवशीं हुंडी ही पटवलीच पाहिजे असा लंडन येथील कोर्ट ऑफ अपीलनें महत्त्वाचा निर्णय दिला.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत
ता. २८ मार्च रोजी पुरा झालेला आठवडा ५०,८०,५५३
ता. ४ एप्रिल रोजी पुरा झालेला आठवडा ५०,६४,७६३
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते ४ एप्रिल
१९३६ अखेर २,६५,८९,८९२

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... १७४	५ मालशिरस येथील सह-कमी परिषद ... १७८
२ व्याजाचे दर आणि भाग व कर्जरोखे ह्यांचे बाजारभाव ... १७५	६ नव्या उमेदवाराने यशस्वी होण्यासाठी काय करावे! १७९
३ युद्धाचे वातावरण आणि सुवर्णनिधि १७६	७ अहमदाबाद येथील कापडाच्या गिरण्या ... १७९
४ स्फुट विचार ... १७६	८ गेलें वर्ष मुंबई येथील गिरण्यांस कसे गेलें!.. १८०
रोखे बाजारातील हाल-हवाल-ओटावा करागचे पुढे काय!-विभक्त सिंध प्रांत-सिंध प्रांत व मुंबई इलाखा-अकोला सेंट्रल बँक लि०	९ अकलेची परीक्षा ... १८१
	१० हिंदी बंदरांत एकवटलेला व्यापार ... १८१
	११ साम्राज्य बोट्यांतून प्रवास करा ... १८२
	१२ निवडक बाजारभाव... १८२

अर्थ

बुधवार, ता. ८ एप्रिल १९३६

व्याजाचे दर आणि भाग व कर्जरोखे ह्यांचे बाजारभाव

ब्रिटिश तिजोरीच्या अधिकाऱ्यांनी लोकांमध्ये हलक्या व्याजाच्या दराबाबत विश्वास उत्पन्न होण्यासाठी, आपल्या खेळत्या म्हणजे अत्यल्प मुदतीच्या कर्जाचे रूपांतर पांच-दहा वर्षांच्या रोख्यांवर काढलेल्या हलक्या व्याजाच्या रोख्यांत करावे अशी प्रो. केन्स ह्यांनी केलेल्या सूचनेचा उल्लेख आम्ही प्रस्तुत विषयावरील लेखांत मागील एका अंकामध्ये केला आहे. युद्धाचे कृष्णवर्ण ढग युरोप खंडाच्या राजकीय आकाशांत भेडसावयास लागले असता ह्या प्रकारच्या सूचनेचा स्वीकार होणे अव्यवहार्य आहे, ही गोष्ट बाजूस ठेवली तरी ब्रिटिश सरकारने सुमारे ४०० कोटी रुपयांची लढाऊ सामुग्री खरेदी करण्याची योजना आंखली आहे, तिची अंमलबजावणी व्हावयाची म्हणजे औद्योगिक भांडवलास मागणी उत्पन्न होऊन रोख्यांवरील व्याजाच्या दरांची खाली जाण्याची गति थांबून कदाचित् ते चढण्याचाहि संभव आहे. ह्या प्रवृत्तीकडे कांहीं तज्ञांनी लक्ष्य वेधून प्रो. केन्स ह्यांच्या अपेक्षेच्या मार्गातली अडचण दाखविली आहे. लांब मुदतीच्या व्याजाचे दर, ह्या व असल्या इतर कारणांमुळे कांहीं काळपर्यंत तरी उतरण्याचा रंग दिसत नाही असा त्यांचा अंदाज आहे. कारखान्यांत भांडवल अधिक गुंतले की, रोख्यांस मागणी कमी येणार आणि त्यांचे बाजारभाव उतरून त्यांवर सुटणारे व्याजाचे दर चढणार, अशी ह्या बाबतीतील विचारसरणी आहे. लढाऊ सामुग्री प्रीत्यर्थ तीन वर्षांच्या अवधीत खर्च व्हावयाची ४०० कोटी रुपयांची रकम कोणत्या मार्गाने उभी केली जाते, त्यासाठी अल्प मुदतीचे कर्ज काढले जाईल की लांब मुदतीचे कर्जरोखे सरकार काढील ह्याविषयी निश्चयात्मक माहिती मिळेपर्यंत सदरहु प्रश्नास ठाम उत्तर देणे कोणासच शक्य नाही. पुढे लागणाऱ्या पैशाची तजवीज आजच मोठे कर्ज उभारून सरकारने केली तर पैशाच्या बाजारांत ट्रेझरी बिलांसारख्या अल्प मुदतीच्या रोख्यांचा पुरवठा मर्यादित होऊन बँकांस आपल्या रिक्वाम्या रकमा गुंतवण्याची अडचण पडेल. त्या उलट, मोठे व कायमचे कर्ज काढण्याचा विचार पुढे ढकलला

गेल्यास सरकारास ट्रेझरी बिलांमार्फत तात्पुरता पैसा उभा करावा लागून बँकांची पैसे गुंतवण्याची सोय होईल. ब्रिटिश फंडनवीशी खाते अर्थातच अनेक साधकबाधक गोष्टींचा विचार करून आपल्या दृष्टीने हिताचा वाटेल असाच निर्णय करील, हे उघड आहे.

लांब मुदतीचे कायम व्याजाचे दर उतरण्यास प्रो. केन्स ह्यांच्या मते आणखी एक गोष्ट घडणे आवश्यक आहे. जनतेच्या संग्रहांतले कर्जरोखे उघड्या बाजारांत विकत घेऊन त्यांत गुंतलेला पैसा मोकळा होऊन तो ठेवींच्या रूपाने बँकांकडे यावा अशी व्यवस्था बँक ऑफ इंग्लंडने केली असता रोख्यांच्या किंमती चढण्यास व व्याजाचे दर उतरण्यास सहाय्य होईल असे त्यांचे म्हणणे आहे. १९३२ अखेर बँक ऑफ इंग्लंडने, पूर्वीच्या वर्षाच्या मानाने १२ टक्क्यांनी बँकांतल्या ठेवी वाढतील अशी तजवीज केली, ती बाजारांत कर्जरोख्यांच्या खरेदीच्या मार्गानेच केली. त्याचा परिणाम रोख्यांच्या किंमती ३३ टक्क्यांनी वाढण्यांत आला. गेल्या साली व्यापाराची चलती होती, त्यावेळी खेळत्या पैशाच्या पुरवठ्याचा विस्तार ६ टक्क्यांनी केला गेला, पण तो जरूरीच्या मानाने अपुरा होता. तो वाढण्याकडे व त्या उपायाने रोख्यांचे भाव चढीचे रहातील असे धोरण ठेवण्याकडे सरकारी तिजोरीच्या अधिकाऱ्यांचे लक्ष्य असले पाहिजे असे प्रो. केन्स ह्यांचे सांगणे आहे. ह्या संवेधांत इतर गोष्टी विचारांत घेणे आवश्यक आहे आणि सरकारची सत्ता अमर्यादित व निश्चयाने प्रभावी ठरेल अशी नाही, ह्याची त्यांस जाणीव आहे आणि ब्रिटिश भांडवल इंग्लंडच्या बाहेर फारसे गुंतवले जात नाही व देशांत बेकारी आणि मंदी आहे, ह्या कारणाने व्याजाचे दर चढण्यास विशेष अवसर नाही, ही गोष्ट त्यांनी नमूद केली आहे. औद्योगिक व व्यापारी मंडळ्यांच्या भागांच्या किंमती आर्थिक परिस्थितीच्या व प्रगतीविषयीच्या अपेक्षेचे मानाने फाजील चढीच्या आहेत आणि सरकारी कर्जरोख्यांच्या बाजारभावांशी तुलना करतां हि त्या भारी आहेत असा प्रो. केन्स यांचा अभिप्राय आहे.

रोखे-बाजारांत उलाढाली करणाऱ्या तज्ञांस हे मत मान्य नाही. व्याजाचे दर कायमचे उतरलेले रहाणार हा अंदाज पूर्वीच्या अनुभवावरून त्यांस पटत नाही. आर्थिक व्यवहारांच्या चक्रनेमिकमांतला सध्याचा कालखंड हा एक हालता भाग आहे असे त्यांस वाटत आहे. औद्योगिक मंडळ्यांच्या भागांतले भांडवल मोकळे करून ते कायम व्याजाच्या रोख्यांत, प्रो. केन्स ह्यांच्या अपेक्षेस किंवा इच्छेस अनुसरून लोक विशेष प्रमाणांत घालण्यास तयार होतील असे त्यांची कल्पना त्यांस सांगत नाही. लोकांत जुगारी वृत्ति बोकाळली असून मंडळ्यांचे भाग भलत्या चढीच्या किंमतींस भरमसाटपणाने खरेदी करण्याची अनेकांस लागलेली खोड अनिष्ट आहे आणि ती कित्येकांस खड्ड्यांत घातल्यावांचून रहाणार नाही असे कांहीं तज्ञांचे म्हणणे आहे व ते खरेही आहे आणि त्यांचे मत प्रो. केन्स ह्यांच्या अभिप्रायाशी एवढ्यापुरते जुळते त्यांत शंका नाही. तथापि, लढाऊ सामुग्री तयार करणाऱ्या कारखान्यांस नवीन पुढळ काम मिळावयाचे आहे, त्यामुळे मंडळ्यांच्या भागांची उलाढाल करणाऱ्या लोकांस चलतीची नवी आशा उत्पन्न झाली आहे. तरीहि कर्जरोख्यांचा बाजारांतली किंमत कमी होऊन त्यांवरील व्याजाचा दर चढणे ह्या गोष्टी शक्य वाटत नाहीत. रोख्यांचे भाव एकंदरीने चढीचे रहाणार आणि व्याजाचे दरांत उतरती प्रवृत्ति टिकणार असा

रंग तूर्त दिसत आहे. अल्प मुदतीचें आणि बँकांतील ठेवींवरचें व्याज आणखी उतरण्याचा संभव वाटतो. लोक गतानुगतिक असतात आणि ब्रिटिश पैसे-बाजाराचें वळण हिंडुस्थानांतील बाजार गिरवतांना अनेक वेळां दिसतात. प्रो. केन्स ह्यांना उपस्थित केलेल्या प्रश्नाची इंग्लंडमध्ये होणारी चर्चा ह्या देशांतहि उपयोगी पडण्यासारखी असल्यानें प्रस्तुत विषयाकडे वाचकांचें लक्ष्य वेधण्याचा आम्हीं यत्न केला आहे.

युद्धाचें वातावरण आणि सुवर्णनिधि

युद्धाच्या प्रत्यक्ष होणाऱ्या हालचाली आणि युद्ध उपस्थित होण्याची नुसती भीति ह्यांचा महत्त्वाचा परिणाम, राष्ट्रांच्या चलनाचा आधार म्हणून जो सुवर्णनिधि असतो, त्यांत घट होण्यांत, सोन्याच्या निर्गतींत आणि प्रचलित व्याजाच्या दराच्या वाढींत घडून आलेला आढळतो. युद्धवर्षासाठी जादा चलनाचा पुरवठा करावा लागतो आणि त्या मानानें सोन्याचा निधि वाढवणें शक्य नसतें. निर्गत व्यापार कमी होऊन आयात मालाची किंमत हुंड्यांच्या वजावाटीनें करता येत नाही आणि त्या देण्याची फेड सोनें परदेशांत पाठवून करणें भाग पडतें. कागदी चलनाचा व्यवहारांत सुळसुळाट होतो आणि हातचें सोनें जाऊं न देण्याची प्रवृत्ति जनतेमध्ये बळावते. परराष्ट्रीय हुंडणावळीचा दर अशा परिस्थितीत सांपडलेल्या देशास प्रतिकूल होतो आणि मध्यवर्ती बँकेस व सरकारास सोन्याच्या निर्गतीवर नियंत्रण घालून व्याजाचा दर चढवावा लागतो. ऑबिसीनियन युद्धांत पडलेल्या इटलीच्या मध्यवर्ती बँकेचा सुवर्णसंचय घटला असल्याविषयीचे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यांचें रहस्य वरील विवेचनावरून वाचकांच्या ध्यानांत येईल.

फ्रान्समध्येहि तेथील मध्यवर्ती बँकेचा सुवर्णनिधि घटला असून डिस्कॉटचे दर चढवावे लागले आहेत. ह्याच्या मुळाशी, जर्मनीचें चढाईचे धोरण आणि युरोपांत माजलेल्या राजकीय अस्वस्थतेची परिस्थिति ही आहेत. फ्रेंच सरकारची ओढघस्तपणाची अवस्था, शस्त्रास्त्रांवर करावा लागणारा वाढता खर्च आणि प्रचलित आर्थिक मंदी ह्यांच्या जोडीस आतां राजकीय अनिश्चितता येऊन बसल्याकारणानें साहजिकपणेंच फ्रेंक ह्या चलनावरचा लोकांचा विश्वास कमी झाला आहे. उपस्थित झालेल्या अढचर्णास तोंड देण्याकरितां फ्रेंच सरकार, ब्रिटिश पौंड व अमेरिकन डॉलर ह्यांच्या मानानें आपलें राष्ट्रीय चलन स्वस्त करणार कीं काय अशी शंका लोकांत उत्पन्न झाली आहे. फ्रेंक स्वस्त होणार असेल तर आपला ऐवज आज लंडनला पाठवावा आणि दर बदलल्यावर तो परत आणावा आणि फायदा मिळवावा ह्या उद्देशानेंहि धंदेवाले देशाच्या बाहेर पैसा पाठवितात आणि त्याचा हुंडणावळीवर प्रतिकूल परिणाम होतो. फ्रेंक-चलन किंमतीनें उतरून लागलें असतां त्यांस टेकू देण्याकरितां फ्रेंच सरकारनें लंडनमध्ये तात्पुरतें कर्ज उभारलें आहे. मागणी आली असतां सोनें देण्याची जबाबदारी ह्या लंडनमधल्या ऐवजाच्या आधारावर पार पाडतां यावी अशा हेतूनें सदरहु योजना करण्यांत आलेली आहे.

कांहीं झालें तरी आम्हीं फ्रेंक सारलीं पडूं देणार नाहीं असा आपला कृतनिश्चय फ्रेंच प्रधानमंडळ वारंवार जाहीर

करीत आलें आहे व लोकांचा ढळमळणारा विश्वास दृढ करण्याचा त्याचा यत्न चालू आहे. आतांपर्यंत ह्या धोरणास यश आलें आहे; परंतु ह्यापुढें अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीत राष्ट्रीय चलन सावरून घरणें फ्रेंच सरकारास कितपत जमेल हें सांगतां येणें कठिण आहे. हुंडणावळीचा कायदेशीर दर बदलावा ह्या मताचे अनेक लोक फ्रान्समध्ये आहेत, परंतु अधिकारारूढ प्रधानमंडळास ह्या धोरणाचा अवलंब करणें परवडत नाहीं, असा आजपर्यंतचा अनुभव आहे. फ्रान्सची राष्ट्रीय इभ्रत ह्या धोरणाशीं निगडित आहे अशी सामान्यतः समजूत असल्यानें सदरहु प्रश्न वरील प्रकारच्या स्थितीत राहिला आहे. त्याचें काय होतें हें फ्रान्समधल्या निवडणुकीनंतर दिसून येईल.

स्फुट विचार

रोखेबाजारांतील हालचाल

मुंबईचा रोखेबाजार हें, युरोपांतील राजकीय व युद्धविषयक घडामोडींच्या वातावरणांत होणारी चळविल्ल व्यक्त करणारें हवामानदर्शक यंत्रच आहे असें म्हणण्यास हरकत नाहीं. साडेतीन टक्के व्याजाचे सरकारी कर्जरोखे तर ह्या बाबतींत अत्यंत नाजूक असून त्यांच्या बाजारभावांची हालचाल बाहेरील राजकीय भानगडींचें वळण त्वरित रीतीनें दिग्दर्शित करीत असते. जर्मनीच्या चढाईच्या धोरणामुळें युरोपांतलें वितुष्ट वाढून एकंदर प्रकरण हातघाईवर येतें कीं काय अशी शंका उपस्थित होतांच त्या कर्जरोख्यांचा बाजारभाव ९७ च्या खाली थोडा वेळ घसरला. परंतु हेर हिटलरचें, लोकानोंच्या तहावर सहाय्य करणाऱ्या राष्ट्रांस गेलेलें उत्तर अपेक्षेच्या मानानें जरा मूढ आहे, अशी बातमी प्रसिद्ध होतांच बाजारास थोडा धीर आला आणि पुन्हां तो दर ९७ रु. ८ आण्याच्या सुमारास चढला. ह्या कर्जरोख्यांच्या भावास घसरणुंडी लागते कीं काय अशी वाटणारी भीति सध्या दूर झाली असून तो तात्पुरता स्थिरावला आहे, इतकेंच नाहीं तर त्याची वर चढण्याची प्रवृत्ति स्पष्ट दिसत आहे. जर्मनीच्या धोरणासंबंधाचा निकाल पुढें ढकलण्यांत आला असल्यानें रोखेबाजारास थोडें स्थैर्य प्राप्त झालें आहे. हेर हिटलरचें उत्तर फ्रान्सला अर्थातच मान्य नाहीं. परंतु तें राष्ट्रहि हातघाईवर येण्यास आजच तयार नाहीं व ग्रेटब्रिटनच्या मध्यस्थीनें असली आपत्ति टळेल असें वाटत आहे. ऑबिसीनियन युद्ध मिटण्याबद्दल प्रयत्न पुन्हां चालू होण्याची चिन्हें दिसत आहेत. ह्या सर्व गोष्टींचा रोखेबाजारावर अनुकूल असाच परिणाम झाल्यावांचून राहणार नाहीं.

ओटावा कराराचें पुढें काय ?

लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीमध्ये ओटावा करारासंबंधाचा सरकारी ठराव नापास होऊन करार रद्द होण्याविषयीची मि. जिना ह्यांची सूचना मंजूर झाली. ह्या रीतीनें व्यक्त झालेल्या बहुमतास मान देऊन त्याप्रमाणें कृति करण्याबाबत आतां सरकार काय कार्यक्रम आखतें इकडे लोकांचे डोळे लागून जाणें साहजिक आहे. असेंब्लीच्या अभिप्रायास अनुसरून सरकार आपलें धोरण निश्चित करील असें स्पष्ट अभिवचन त्या प्रश्नाचा निकाल लागण्यापूर्वी दिलें गेलें असल्यानें आणि तो अभिप्राय सरकारास प्रतिकूल असल्यानें आतां पुढें काय करावें असा पेच त्यांस

पडला असला पाहिजे. सेक्रेटरी ऑफ स्टेट व ब्रिटिश प्रधान-मंडळ ह्यांस असेंब्लीचा निर्णय पसंत पडणें अशक्य आहे, हें निर्विवाद आहे. अत्यंत महत्त्वाच्या आर्थिक धोरणाविषयी असेंब्लीने कोणताहि निर्णय दिला तरी हिंदुस्थानाच्या अंतिम हिताच्या दृष्टीने तो मान्य करावा किंवा नाही हें ठरवण्याची जबाबदारी व सत्ता कार्यकारी सरकारची आहे, हा सर जेम्स ग्रिग ह्यांनी दुसऱ्या एका प्रसंगी पुढें मांडलेला सिद्धांत प्रस्तुत प्रकरणी उपयोगांत आणला जातो की काय अशी शंका एवढी तात्काळ उद्भवली असती. परंतु असेंब्लीचें मत मान्य करण्याविषयीच्या सरकारच्या स्पष्ट अभिवचनामुळे तिला जागा राहिलेली नाही. तसेंच, हिंदुस्थान सरकार व मध्यवर्ती हिंदी कायदेमंडळ ह्यांचें एकमत असेल तेथें सेक्रेटरी ऑफ स्टेट यांनीं ठवळाठवळा करूं नये अशी आज कित्येक वर्षांची प्रथा असल्यानें ओटावा कराराच्या बाबतीत असें एकमत आहे का त्या दोहोंमध्ये दुमत आहे असा प्रश्न उद्भवतो. परंतु असेंब्लीचें मत मान्य करण्याबद्दल हिंदुस्थान सरकारनें अगाऊ आश्वासन दिलें असतां ओटावा कराराच्या बाबतीत मतभिन्नता आहे असें सेक्रेटरी ऑफ स्टेट ह्यांस म्हणतां यावयाचें नाही. ह्या अडचणींतून निसटण्यासाठी ब्रिटिश प्रधान-मंडळ कांहीं पळवाट काढतें किंवा काय आणि हिंदुस्थान सरकारास असेंब्लीच्या अभिप्रायास बगल देण्याची एकादी सूचना करते की काय हें आतां लवकरच दिसे. नवीन व्हाइसरॉय कारभाराचीं सूत्रे आपल्या हातीं घेईतोंपर्यंत या प्रश्नाचा निकाल लागणार नाही असें कित्येकांस वाटत आहे.

विभक्त सिंध प्रांत

हिंदुस्थानांतील प्रांतांची घटना आर्थिक किंवा सामाजिक तत्त्वावर झालेली नसून राजकीय घडामोडीत कारभाराच्या सोयीच्या दृष्टीने झालेली आहे. ईस्ट इंडिया कंपनीच्या अमदानीत प्रारंभी मद्रास, बंगाल व मुंबई एवढेच भिन्न इलाखे होते आणि तिच्या ताब्यांत नवीन मुलूख येऊं लागला तो त्या प्रांतांस वेळो-वेळ जोडण्यांत आला. पुढें क्रमाक्रमानें नवीन प्रांत बनविण्यांत येऊन ह्या मुलखाचा त्यांमध्ये सोयीप्रमाणें अंतर्भाव केला गेला. सिंधचा प्रदेश १८४३ सालीं ईस्ट इंडिया कंपनीनें जिंकला, तेव्हां तो मुंबई इलाख्यास जोडण्यांत आला व ह्याचा परिणाम आमच्या इलाख्याची पश्चिम हिंदुस्थानांत एक लांबलचक पट्टी बनण्यांत झाला. भाषा, संस्कृति इत्यादि बाबतीत मुंबई इलाख्याचा मुख्य व जुना भाग आणि सिंध ह्यांमध्ये साधर्म्य मुळींच नव्हतें आणि त्यामधील कारभार मुंबई शहरांत बसून चालवणें येथील सरकारास अत्यंत गैरसोयीचें होतें. सिंध प्रांत पंजाबला अधिक जवळचा असल्यानें तो त्या प्रांतास जोडण्यांत यावा अशा विषयी चर्चा कित्येक वेळां झालेली आहे. तथापि, हिंदी राज्यघटनेच्या सुधारणांचा विचार अलीकडे सुरू होईपर्यंत त्यासंबंधानें कांहींच कुति घडली नाही. सिंध मुंबई इलाख्यांतून व ओरिसा बहारमधून बाहेर काढावा व त्यांचे स्वतंत्र लहान प्रांत बनवावे अशी योजना नवीन राजकीय घटनेचा भाग म्हणून निश्चित झाली. वायव्य प्रांत गव्हर्नराच्या अमलाखाली मार्गेच स्वतंत्र करण्यांत आला होता, आणि आतां सिंध व ओरिसा ह्यांचा स्वतंत्र संसार चालू झाला आहे.

सिंध प्रांत व मुंबई इलाखा

सिंध प्रांताच्या विभक्तीकरणामुळे मुंबई इलाख्याच्या सर्वांत एकंदरीनें वचत झाली असून त्यास सुटसुटीतपणा आला आहे. मुंबई इलाख्यावरचा सिंधच्या सर्वांचा बोजा कमी झाला आहे तो आतां मध्यवर्ती सरकाराच्या डोक्यावर म्हणजे पर्यायानें सव हिंदी नागरिकांवर बसणार आहे; कारण, हिंदुस्थान सरकारास सिंधच्या कारभारांत येणारी तूट भरून काढावी लागणार आहे. कराची बंदर व सक्करचे धरण हीं सिंध प्रांताच्या संपत्तीचीं मोठीं साधनें आहेत; आणि शेतीच्या व व्यापाराच्या वृद्धीस तेथें पुष्कळ वाव आहे. पण सक्कर बराजपासून निव्वळ उत्पन्न मिळण्यास कालावधि लागेल. सिंधमधल्या शेतीचा विस्तार होऊन जनतेची कमाई वाढेल आणि सरकारी उत्पन्नांत करांच्या मार्गानें भर पडेल, तेव्हांच तो प्रांत स्वावलंबी होऊं शकेल. आज मुंबई सरकारच्या सर्वांत वचत झाली असून सिंधला प्रांतिक स्वातंत्र्याचें समाधान प्राप्त झालें आहे. मध्यवर्ती सरकारवरचा सिंधवाचतचा बोजा नाहीसा होणें आणि स्वतंत्र सिंध प्रांताची आर्थिक भरभराट होणें ह्या प्रगतीस किती वर्षे लागतील हें सांगतां येत नाही. तथापि, ह्या गोष्टी लवकरच घडून याव्या अशी सदिच्छा मुंबई इलाख्यांतील जनतेनें व्यक्त करणें उचित होईल.

अकोला सेंट्रल बँक लि.

वरील बँकेचा ३० जून, १९३५ अखेरचा वार्षिक अहवाल आमचेकडे आला आहे, त्यांतील तपशीलवार माहिती देण्याची पद्धति अनुकरणीय आहे. आर्थिक मंदीमुळे बाजारभाव एकदम पडले व बँकांनी दिलेली कर्जे गारठून जाऊन व्याजाची वसूलीही होणें मुष्कील झालें. ज्या जमिनीचे तारणावर कर्जे दिली, तें तारण अपुरें पडल्यानें सर्वच सहकारी बँकांस अतिशय ताण पडला. अशा विकट परिस्थितीमधून अकोला सेंट्रल बँक मार्ग काढीत आहे, व शक्य त्या मार्गांनीं आपलें स्थान सावरण्याचा प्रयत्न करात आहे. जमीन-खरेदीमध्ये दिवसानुदिवस ज्यास्त रकम गुंतविली जात असून ही नाइलाजाची परिस्थिति अनेक सहकारी बँकांवर ओढवली आहे. ३० जून रोजी बँकेच्या मालकीची १५,९९२ एकर जमीन होती. जमीन खंडानें लावून देण्यापेक्षा विकण्याकडे व्यवस्थापक मंडळीचें विशेष लक्ष आहे. हें धोरण अपरिहार्य आणि प्रसंगोचित आहे, असें म्हटलें पाहिजे. चालू सालीं झालेला सर्वच नफा बुडीत कर्जांचे तरतुदीसाठीं वाजूला काढण्यांत आला आहे. गेलीं कित्येक वर्षे भागीदारांस नफा न वांटतां बुडीत कर्जांच्या तरतुदीची व्यवस्था बँक करीत आली आहे. सालअखेर ही रकम ६,८०,८०९ रुपये होईल. बँकेच्या विशिष्ट परिस्थितीत हें एकच इष्ट धोरण संभवत असून भागीदारांनीं कांहीं काळ अशी झीज सोसल्यास बँकेच्या व्यवहाराची घडी पूर्ववत् बसण्यास चांगलें सहाय्य होईल. सध्याच्या अत्यंत कठीण परिस्थितीमध्ये बँकेचीं सूत्रे धिमेपणानें चालविणें हें व्यवस्थापकांचें कर्तव्य आहे आणि अकोला सेंट्रल बँकेचे चालक त्यासंबंधांत जागरूकता व आस्थेवाइकपणा दाखवीत आहेत हें अभिनंदनीय आहे.

दुसरी माळशिरस तालुका सहकारी परिषद

स्वागताध्यक्षः—श्री. कुलकर्णी व अध्यक्षः—श्री. वैकुंठराय मेहता ह्यांची भाषणे

ता. ३०-३-३६ रोजी माळशिरस येथे दुसरी. माळशिरस तालुका को. कॉन्फरन्स श्री. वैकुंठराय मेहता, मॅनेजिंग डायरेक्टर, बाँ. प्रॉ. को. बँक मुंबई, यांचे अध्यक्षतेखाली पार पडली. परिषदेकरिता ३१ सोसायट्यांचे प्रतिनिधी, स्थानिक व इतर निमंत्रित मंडळी व पाहुणे मिळून एकंदर ४००-५०० चे वर मंडळी उपस्थित होती.

तालुक्यांतील सोसायट्या

माळशिरस तालुक्यांतील सहकारी चळवळीसंबंधी आढावा काढतांना स्वागताध्यक्ष श्री. मारुतराव तुकाराम कुलकर्णी हे आपल्या भाषणांत म्हणाले:—“या तालुक्यांत ही चळवळ सुरू होऊन २०-२१ वर्षे झाली व तेव्हांपासून आतांपर्यंत ३३ सोसायट्यांच्या स्थापन झाल्या असून ३२ शेतकी सोसायट्यांमध्ये मेंबरांची संख्या १,६०० आहे. मेंबरांची ठेव ३४,२०० रु. असून बिगर मेंबरांची ठेव २५,५०० रु. व २६ सोसायट्यांकडे बँकेचे कर्ज ७०,९०० रु. आहे. रिझर्व फंड ४६,९०० रु. झाला असून खेळते भांडवल २,००,००० रु. चें आहे. ३३ सोसायट्यांपैकी ४ अ वर्गात, २३ ब वर्गात, ५ क वर्गात, व १ ड वर्गात अशी वर्गवारी आहे.

सवलतीचे मुदतीत पहिले वर्षी ५ सोसायट्यांनी सवलतीचा फायदा घेतला व ५४५ रु. अनामत म्हणून परत केले गेले. दुसरे वर्षी २९ सोसायट्यांनी सवलतीचा फायदा घेतला व ६,३५३ रु. अनामत म्हणून परत केले गेले. चालू सालीहि शक्य तितक्या जास्त सोसायट्या सवलतीचा फायदा घेतील अशा तऱ्हेने प्रयत्न चालू आहेत व सोसायट्यांमध्ये शक्य तितकी जास्त प्रगति होण्याबद्दलची खटपट चालू आहे. तथापि, तालुक्यांत सोसायट्यांच्या स्थापन झाल्यामुळे मेंबरांची सांपत्तिक स्थिती सुधारली आहे अगर कसे व एकंदरीत सहकारी चळवळीचा फैलाव कितपत झाला आहे याची बारकाईने चौकशी करण्यासाठी एकादें कमिशन नेमणें जरूर आहे.

पाण्यासंबंधी गैरसोई

माळशिरस तालुका दुष्काळग्रस्त असलेमुळे ९-१० वर्षांपूर्वी सरकारने निरा राईट बँक कनाल काढून पाणी विपुल आणलें व त्यामुळे तालुक्यांतील लोक सुखी व श्रीमंत होणार म्हणून आम्ही त्यावेळीं आनंदानें हुरळून गेलों. परंतु आतां अनुभव मात्र असा आला कीं सुख-संपत्तीची वाढ तर झाली नाहीच परंतु पाणीपट्टी थकल्यामुळे जमिनीच्या लिलावाचें सत्र सुरू झालें व जिवापाड जतन केलेल्या जमिनी या पाणीपट्टीच्या पायीं आमचे जवळून नाहींशा होऊं लागल्या. पिकास लागणारें पाणी विपुल मिळण्याची सोय होऊनहि शेतीचे उत्पन्नांत वाढ झाली नाही याला अनेक कारणे आहेत. पाणी घेण्यासंबंधानें इरिगेशन खात्याने जे नियम केले आहेत त्यापैकी बरेचसे नियम जाचक असलेमुळे शेतकऱ्यांस बरेच नुकसान सोसावें लागत आहे.

ह्याकरिता त्यासंबंधी हल्लीचे नियमांत काय सुधारणा होणें जरूर आहे याचा विचार करावयास पाहिजे.

शेतीच्या धंद्यास लागणारें भांडवल कमी व्याजाचे दरानें सभासदानां पुरविण्याची व्यवस्था प्रॉ. बँकेकडून केली जात आहे व सरकारनेहि ही चळवळ पुढे दिवसांपासून व विशेषतः गेल्या दोन तीन वर्षांपासून विशेष प्रमाणांत सवलतीसारखे उपाय योजून ती यशस्वी होणेबद्दल प्रामाणिकपणें प्रयत्न चालविले आहेत. परंतु शेतकीमध्ये सुधारणा होऊन प्रापंचिक स्थिती-हि सुधारली नाही व चळवळहि अथापव्हावी तशी कार्यक्षम झाली नाही. करितां या बाबतीत सरकार व प्रॉ. बँक यांनी आपलेकरितां आणखी काय करावयास पाहिजे याबद्दलहि विचार होणें जरूर आहे.”

अध्यक्षांचें भाषण

अध्यक्षस्थानी श्री. वैकुंठराय यांची रीतसर निवड झाल्यावर त्यांनीं प्रास्तविक भाषण केलें. ते म्हणाले, “दहा वर्षांपूर्वी सोसायट्यांच्या नवीन असलेमुळे प्रचाराची विशेष जरूरी होती. आतां आपण दहा वर्षे काम करून काय फायदा झाला याचा आढावा काढून पुढील कार्यक्रम आंखला पाहिजे. दहा वर्षांपूर्वी इन्स्टिट्यूट-मार्फत चौकशी करून जरी सोसायट्यांच्या स्थापन केल्या तरी त्यांत चुका झाल्या आहेत. आमचे बँकेकडून कांहीं चुका झाल्या असल्यास त्याबद्दल मी जबाबदार आहे व ज्या दुरुस्त करतां येण्यासारख्या असतील त्या दुरुस्त करणें जरूर आहे.

सहकारी चळवळीच्या प्रसारास वाव

आपल्या तालुक्यांत जेवढीं गांवे आहेत त्यापैकी निम्म्या गांवांना सोसायट्या आहेत. म्हणजे गांवांशीं सोसायट्यांची शेकडेवारी ५० पडते. इतर भागांशीं तुलना करतांना हा भाग मागसलेला आहे असे वाटत नाही. परंतु शेतकऱ्यांची संख्या लक्षांत घेतां फक्त एक दशांस भाग सोसायटींत सामील आहे. म्हणजे बहुतेक शेतकरी यांत सामील नाहीत. या भागांत तीन लक्ष एकर शेतीची जमीन असून शेतकऱ्यांचा शेतीचे कामीं खर्च कमीतकमी पंधरा लक्ष रुपये होत आहे. त्या मानानें आपलें भांडवल अपुरें पडत आहे व आपल्या सोसायट्यांतील भांडवल इतर भांडवलापेक्षां फारच कमी आहे. यावरून आपली चळवळ यशस्वी झाली आहे असे वाटत नाही.

शेतकी प्रधान असलेल्या इतर कोणत्याहि देशापेक्षां आपल्या देशांतील शेतकऱ्यांची स्थिती फारच बिकट झाली आहे. पूर्वी-पेक्षां आतां शेतीमधून निम्मंहे उत्पन्न निघत नाही व त्यामुळे जागतिक मंदीचा परिणाम इतर समाजापेक्षां शेतकऱ्यांवर जास्त प्रमाणांत झाला आहे. ही परिस्थिति दूर करण्याकरितां सरकारनेहि हा प्रश्न हातीं धरल्यास तो सोडवितां येण्यासारखा आहे. शेतकऱ्यांना कर्जमुक्त करण्यासाठी लँड मार्गेज बँका काढाव्यात याबद्दल आज जो ठराव येणार आहे त्यास माझी संमती आहे. शेतकऱ्यांना लांब मुदतीने व कमी व्याजानें कर्ज देऊन त्यांचेकडून कर्जाची फेड करून घेणें जरूर आहे. शेतीतील उत्पन्न वाढवावयाचें असल्यास सुधारलेलीं औतें व उत्तम बी-बियाणें यांचा उपयोग केला पाहिजे व येथील शेती खात्याचे अनुभविक अधिकारी श्री. भांडारकर यांचे सहाय्य घेतलें पाहिजे.

[अपूर्ण]

नव्या उमेदवारानें यशस्वी होण्यासाठी काय करावें ?

कायदेमंडळांतील आयुष्यक्रम

पार्लमेंटांत नव्यानेच प्रवेश करणाऱ्या सभासदांनै कोणत्या गोष्टी लक्षांत ठेवल्या पाहिजेत, ह्याचें मार्मिक विवेचन लॉर्ड स्नोडन ह्यांनी आपल्या एका लेखांत केलें आहे. उमेदवारीच्या काळामध्ये सभासदानें स्वतःबद्दल चांगलें मत निर्माण केलें नाहीं व प्रसिद्धी मिळविण्याची धाई केली तर त्यास पुढे पस्तावावें लागतें, हा अनुभव आपल्या इकडील सार्वजनिक संस्थांतहि येतो. हिंदी नव्या राज्यघटनेमध्ये कायदेमंडळांतील सभासदांच्या संख्येत बरीच वाढ करण्यांत आली आहे व सभासदत्व प्राप्त होण्यासाठी आजपासूनच लोकांची तयारी सुरू आहे. ह्या दृष्टीने लॉर्ड स्नोडन ह्यांचे खाली दिलेले अनुभवसिद्ध विचार उमेदवार व मतदार ह्या दोघांसहि मार्गदर्शक होतील

इंग्लंडमध्ये, राजकीय चळवळी पक्षांमार्फत कराव्या लागतात, स्वतंत्र व्यक्तींचे वजन पडूं शकत नाहीं. कारण, तेथील लोकांस ग्राह्य कोणतें व अग्राह्य कोणतें हें समजण्याची ज्यास्त पात्रता आहे. काँग्रेसवेटिंह, लिबरल व मजूर हे इंग्लंडमधील तीन प्रमुख पक्ष होत व निवडणुकीस उभें रहावयाचें असेल तर ह्यांपैकी कोणत्या तरी पक्षातर्फे उभें रहावें लागतें. सामान्य लोकांसहि हें निश्चित माहित असतें की, पार्लमेंटांत एकटा दुकटा स्वतंत्र मनुष्य कांहीं करूं शकत नाहीं, महत्त्व आहे तें त्याच्या मतास. तेव्हां अमूक एक व्यक्ति निवडून देण्यापेक्षा, अमूक एका पद्धतीने पार्लमेंटांत मत देणारा निवडून आणला, तर कार्यसिद्धीच्या दृष्टीने तें जास्त प्रभावी असतें. ह्या कारणानें, मान्यता पावलेले व आदरणीय असे मोठमोठे मुत्सद्दी पुरुष सुद्धा, त्यांचीं मते मतदारांस पटेनाशीं होतांच निवडणुकींत अयशस्वी ठरतात. नव्या उमेदवारानें ही गोष्ट लक्षांत बाळगून, कोणत्या तरी पक्षाचा अधिकृत उमेदवार असा शिक्षा आपणावर मारून घेणें जरूर असतें. ब्रिटिश मतदार हे शिक्षित असल्याने विशिष्ट व्यक्तीच्या गुणावगुणाचा विशेष विचार न करता आपल्या आवडीच्या पक्षाचे प्रतिनिधीस ते मते देतात. ही पद्धत हिंदुस्थानांतील प्रांतांत सुरू व्हावी व प्रधानमंडळें हीं विशिष्ट पक्षांतील पुढाऱ्यांनीं बनविलेलीं असावीं, असा हेतु मॉटेग्यू चेम्सफर्ड सुधारणांच्या मुळाशीं होता, परंतु तो अनेक कारणामुळे साध्य झालेला दिसत नाहीं.

निवडणुकीस उभें राहून पहिल्या खेपेसच निवडून येणारा उमेदवार नशीबवान समजला जातो. साधारणपणे, पहिल्या निवडणुकींत अनुभव मिळवावयाचा व त्याचे सहायानें पुढील वेळीं यशस्वी व्हावयाचें, असें बहुतेक सभासदांच्या बाबतींत होतें. प्रत्येक पक्ष आपले उमेदवार उभे करतो व त्यांतल्या त्यांत पैसे-चाल्या मनुष्यास एखाद्या पक्षाचे अधिकृत उमेदवार होणें सोपें जातें ह्यांत आश्चर्य नाहीं. सभांतून भाषणें करण्याची व विशेषतः मध्ये आडवळें असतां वेळ मारून नेण्याची हातोटी साधल्या-खेरीज उमेदवारास यश मिळणार नाहीं. निवडणुकीचे वेळीं आपलीं मते न झाकतां तीं स्पष्टपणे मतदारांचे पुढें मांडण्यानें उमेदवाराबद्दल अनुकूल ग्रह निर्माण होतो, हें लक्षांत ठेवले पाहिजे. उमेदवार हा मोठा फाकडा वक्ता असला पाहिजे असें नाहीं. परंतु त्यास आपले म्हणणें मुद्देसुदपणे व स्वच्छ मांडतां आले पाहिजे. बोलण्याची हातोटी थोड्याफार संवयीनें प्राप्त होते; त्यांत अवघड असें कांहीं नाहीं.

कित्येक नवे सभासद पार्लमेंटांत गेल्याबरोबर पहिल्याच दिवशीं शाळेंतील विद्यार्थ्यांसमोर बोलावें त्याप्रमाणें भाषण करतात. ह्याचा परिणाम त्यांच्या अपेक्षेचे नेमका उलट होतो. सार्वजनिक सभांतून भाषणें करणें वेगळें व पार्लमेंटसारख्या मंडळांत चर्चा करणें वेगळें. कायदेमंडळांतील भाषणांत मुद्यांचा अंश ज्यास्त असावा लागतो व अतिशयोक्ति टाळावी लागते. भावनोंदीपक भाषणांचा परिणाम सामान्य जनतेवर होतो तसा कायदेमंडळां-

तील सभासदांवर होणें शक्य नसतें. कित्येक सभासद बोलण्याची एकहि संधी दवडत नाहींत आणि प्रसंगाकडे लक्ष न देतां भाषणें करतात, त्यामुळे अशा सभासदांचें वजन पडत नाहीं. जरूर तेव्हांच व नवीन मुद्दा असेल तरच बोलणाऱ्या सभासदांच्या शब्दांस मान मिळतो. लांब लांब व कंटाळवाणी भाषणें करण्यांत हिंदी कायदेमंडळांतील सभासद पटाइत आहेत असा येथें अनुभव आहे. नवीन मुद्दा कोणताहि नसतांना टिहून आणलेलें भाषण वाचण्यापासून कायदेमंडळाचा कोणताच फायदा होत नाहीं. सभासदांच्या पहिल्या भाषणावरून त्याचेबद्दल लोकांचें प्रतिकूल वा अनुकूल मत बनतें. सत्र प्रथम भाषण करण्याचा प्रसंग नीट निवडून काढला पाहिजे. पहिल्याच वेळीं फार सुरेख भाषण केलें म्हणजे त्याप्रमाणें नेहमीं भाषण ऐकण्यास मिळेल अशी इतरांची अपेक्षा बनते. म्हणून आवाक्याबाहेर छाप पाडण्याचा प्रयत्न करतां कामा नये. कायदेमंडळाचे सभासद झाल्यानें आपल्या मिळकतीची तरतूद होईल अशी आशा कित्येकांना वाटते; परंतु तें खरें नाहीं. स्वतःच्या अपेक्षेप्रमाणें आपले मनोरथ कधीच पार पडणें शक्य नसतें; तथापि, स्वतःस शक्य तेवढी देशसेवा आपण केली, ह्या भावनेमध्येच प्रत्येकानें समाधान मानलें पाहिजे. कायदेमंडळांत प्रवेश करणारांपैकी ज्यांचे पुढें कांहीं निश्चित ध्येय आहे, अशांना स्नोडन साहेबांचे वरील अनुभवजन्य विचार उपयुक्त वाटल्यावांचून रहाणार नाहींत. मतदारांसहि आपले प्रतिनिधी निवडण्यास त्यांची मदत होईल.

अहमदाबाद येथील कापडाच्या गिरण्या

अहमदाबाद मिल ओनर्स असोसिएशनची वार्षिक सभा झाली, त्यावेळीं श्री. कस्तुरभाई लालभाई ह्यांनी केलेल्या अध्यक्षीय भाषणांतील महत्त्वाच्या भागाचा सारांश येथें दिला आहे:-

(१) कपाशीच्या भावांत वाढ झाली, त्या मानानें कापडाची किंमत वाढली नाहीं.

(२) मुंबईच्या मानानें अहमदाबाद येथील मजुरांचे दर सवा पट आहेत.

(३) अहमदाबाद येथील गिरण्यांच्या संख्येत अगर उत्पादनांत वाढ करण्यापेक्षा सध्याचें स्थान मजबूत करण्याकडे लक्ष पुरवले पाहिजे. शक्य तेथें काटकसराहि करणें जरूर आहे.

(४) एकमेकांच्या कापडाची हुबेहुब नकल करून आपण अंतर्गत स्पर्धा वाढविली आहे. उत्पादनांत विविधता आणल्या-खेरीज व रसायनांच्या सहायानें नव्या तऱ्हेचे कापड तयार केल्याखेरीज आपलें भागणार नाहीं.

(५) मालाचा उठाव करणारे घाऊक व किरकोळ व्यापारी ह्यांस कापडाचे भरपूर नमुने पुरवणें, पॅकिंग मजबूत व आकर्षक करणें, वैयक्तिक आवडी-निवडींस महत्त्व देऊन त्यावरहुकूम माल काढणें, इत्यादि मार्गांनीं स्पर्धेस तोंड दिलें पाहिजे.

(६) जानेवारी, १९३६ मध्ये अहमदाबाद येथील ३१ व मुंबई येथील ३० गिरण्यांत रात्रपाळी चालू होती. त्यामुळे सर्वांत बचत होते, परंतु कांहीं काळ उत्पादन मर्यादित करणेंच फायद्याचें होणार आहे. ह्या संबंधांत मुंबईच्या गिरण्यांबरोबर वाटाघाट चालू आहे.

(७) इराण, तुर्कस्तान, केनिया, एडन इत्यादि ठिकाणीं होत असलेली आपली निर्गत कमी झाली आहे. ती वाढविण्याचा प्रयत्न झाला पाहिजे.

गेलें वर्ष मुंबई येथील गिरण्यांस कसें गेलें ?

मुंबई येथील गिरणी मालकांच्या असोसिएशनची वार्षिक सभा नुकतीच भरली होती, त्यावेळीं असोसिएशनचे मावळते अध्यक्ष सर जोसेफ के ह्यांनीं मुंबई शहरातील कपास-कापडाच्या गिरण्यांस गेलें वर्ष कसें गेलें ह्याचा आढावा घेतला. त्यांच्या भाषणांतील महत्त्वाच्या मुद्यांचा सारांश येथें दिला आहे.

(१) गेल्या वर्षी बहुतेक सर्व गिरण्या तोट्यांत चालल्या. स्पर्धेमुळे मालास किफायतशीर भाव आला नाही.

(२) चोपन तासांच्या आठवड्यांमुळे उत्पादनास येणारा खर्च वाढला आहे, व त्या कारणानें यंत्रे ज्यास्तींत जास्त राववणें जरूर झालें आहे. उत्पादनावर नियंत्रण घालण्याचा ह्या प्रश्नाबरोबरच विचार करणें प्राप्त आहे.

(३) सध्याचें उत्पादन व आयात हीं कायम रहातील असें गृहीत धरल्यास येत्या वर्षी एकूण ६३० कोटि वार कापड हिंडुस्थानांत खपेल. दहा वर्षीपूर्वीच्या मानानें हा आकडा सवापट असला, तरी किंमतींत घट झालेली असल्यामुळे कापडावर होणारा लोकांचा एकूण खर्च वाढलेला नाही.

(४) गेल्या पांच वर्षांत हिंडुस्थानानें दरसाल सरासरीनें ११० कोटि रुपये कापडावर खर्च केले. त्या पूर्वीच्या पांच वर्षांची वार्षिक सरासरी १४० कोटि रुपये पडते. १९३५-३६ सालीं ११६ कोटि रुपयांचें कापड खपेल, असा अंदाज आहे.

(५) गेल्या पांच वर्षांत मुंबई येथील गिरण्यांत दरसाल ११० कोटि वार कापड तयार झालें. त्या पूर्वीच्या पांच वर्षांची वार्षिक सरासरी ९८ कोटि वार इतकी होती.

(६) कांहीं विशिष्ट जातीच्या मालाचें उत्पादन जरूरीपेक्षां ज्यास्त होत असल्यानें त्याचे भाव पडतात व त्याचा परिणाम इतर कापडाचे किंमतीवरहि होतो. ठराविक प्रतीच्या कापडाची किमान किंमत ठरावण्याचें घोरण आंखण्यांत सर्व गिरण्यांनीं सहकार्य केल्यास हा प्रश्न सुटणार आहे.

(७) गेल्या वर्षी कामगारांनीं आपलीं कामे चांगलीं केलीं व ते संतुष्ट होते, असें सर्वसाधारणपणें म्हणतां येईल. १९३४ सालीं तासांवर काम करणाऱ्या मजुरांच्या वेतनाची किमान मर्यादा निश्चित करण्यांत आली. इतर मजुरांचे बाबतीतहि हेंच घोरण आखण्याचें घाटत आहे.

गिरणीमालकांस जुटीनें वागण्याविषयीं इषारा सर एच. पी. मोदी यांचें भाषण

हिंदी गिरणीमालकांच्या फेडरेशनच्या तिसऱ्या वार्षिक बैठकीचे वेळीं, तिचे अध्यक्ष सर एच. पी. मोदी, ह्यांनीं मजुरांबाबत हिंडुस्थानांत होत असलेल्या कायद्यांबद्दल नापसंती व्यक्त केली. मजुरांस रहाण्यासाठी घरांचा पुरवठा, त्यांच्या शिक्षणाची सोय, इत्यादि गोष्टींची जबाबदारी गिरणीवाल्यांवर लादण्यांत येत आहे. वास्तविक ह्या बाबी सरकारच्या कार्यक्षेत्रांत येतात. कांहीं काळपर्यंत मजुरांबाबत गिरणीमालकांवर ज्यास्त बोजा पडेल, असे कायदे सरकार सुचविणार नाही, ह्या सर फ्रँक नॉईस ह्यांच्या आश्वासनाबद्दल त्यांनीं समाधान व्यक्त केले. इंटरनेशनल लेबर ऑफिसनें तर विसाडघाई चालविली आहे, तिला आट्टा बसला पाहिजे. चाळीस तासांचा आठवडा हिंडुस्थानांत सक्तीनें सुरू केला कीं, हिंडुस्थानचा आर्थिक न्हास झालाच म्हणून समजावें, असें ते म्हणाले.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंडुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक
नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खातें | सोने विक्री खातें
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खातें | सेफ डिपॉझिट व्हॉल्यूट खातें | विमा खातें

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खातें | एक्झिच्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खातें

सविस्तर माहितीकरितां पत्रव्यवहार कराः—

स्वदेशप्रेमी लोकांनीं स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणें हें त्यांचें कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणें हेंच आमचें ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकानें घ्यावा.

सा. न. पोत्रखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca,

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

अकलेची परीक्षा

प्रश्नांचें उत्तर द्या

मुलामुलींच्या विचारशक्तीची व चाणाक्षपणाची परीक्षा करण्यासाठी त्यांस, वरून दिसण्यास सोपे पण कांहींसे गोंधळांत प्याडणारे प्रश्न विचारण्याचा प्रघात आहे. त्यांची उत्तरे देताना मुलें विलक्षण चुका करतांना आढळतात. पण मोठ्या माणसांची-हि असल्या प्रश्नांचे बाबतीत दिशाभूल होते आणि शिकले सव-रलेले व व्यवहारी लोकहि चुकीची उत्तरे देतात असा अनुभव आहे. ब्रिटिश हाउस ऑफ कॉमन्स ह्या कायदेमंडळांत एका सभासदानें वरील प्रकारचा प्रश्न सहेतुक विचारला असतां त्यास अकरा भिन्न भिन्न उत्तरे मिळालीं !

उदाहरणार्थ खालील सोपा प्रश्न घ्याः—

पेटेंत औषधें विकणाराचें व कापडाचें अशीं दोन दुकानें एक-मेकांस लागून होती. औषधाच्या दुकानांत एका गृहस्थानें १२ आण्यांस पेटेंट औषधाची एक बाटली खरेदी केली व १ रुपया दुकानदारास दिला. दुकानदाराजवळ मोड नव्हती. त्यानें शेजारच्या कापडवाल्याकडून, तो रुपया देऊन, १६ आणे आणले व त्यांतले ४ आणे गिऱ्हाइकास दिले आणि तो गृहस्थ निघून गेला. थोड्याच वेळांत, कापडवाल्यानें औषधाच्या दुकानदाराकडे जाऊन रुपया सोडा असल्याची तक्रार केली. तेव्हां त्या नाण्याच्या मोबदला आपल्याजवळचा चांगला रुपया औष-धाच्या दुकानदारास शेजाऱ्याच्या हातावर ठेवावा लागला.

प्रश्न

ह्या व्यवहारांत औषधाच्या दुकानदाराचें किती नुकसान झालें?

उत्तर

औषध विकणाराचें नुकसानः—(१) चार आणे व (२) १२ आणे किंमत लावलेली पेटेंट औषधाची बाटली.

दुसरा प्रश्न

एखाद्या बारा वर्षांच्या मुलास विचारण्यासारख्या खालील प्रश्नास किती प्रौढ माणसें बिनचूक उत्तर देतील ?

प्रश्नः—एक बाटली व तिचें बूच ह्या दोहोंस मिळून १ रुपया १ आणा किंमत पडते. नुसत्या बुचापेक्षां नुसत्या बाटलीला १ रुपया ज्यास्त पडतो. तर नुसत्या बाटलीची किंमत काय आणि नुसत्या बुचाची किंमत काय ?

चुकीचें उत्तर

“ बाटलीची किंमत १ रुपया व बुचाची १ आणा ” असें उत्तर चटदिशी बहुतेक लोक देतील. पण तें साफ चुकीचें आहे.

बिनचुक उत्तर

“ बाटलीची किंमत १ रुपया ३ आणा आणि बुचाची किंमत ३ आणा ” हें वरील प्रश्नाचें बिनचुक उत्तर आहे.

(टि. वि. वरून)

छत्रींत कांचेच्या खिडकीची सोय

पावसांत छत्री घेऊन रस्त्यानें चाललें असतांना समोरून येणारीं माणसें दिसत नाहींत व त्यांच्याशीं टकर होण्याचा प्रसंग येतो. कांचेसारख्या पारदर्शक परंतु लवचीक अशा पदार्थाची खिडकी छत्रींत बसवून ही अडचण दूर करण्याची कृति एका कल्पक अमेरिकनानें काढली आहे.

हिंदी बंदरांत एकवटलेला व्यापार

हिंदुस्थानाच्या व्यापाराचे दृष्टीनें बंदरांचें महत्त्व किती आहे, ह्याची कल्पना खालील आंकड्यांवरून येईलः—

वर्ष	आयात कोटि रु.	निर्गत कोटि रु.	एकूण कोटि रु.
१९३३-३४	११५	१५०	२६५

ह्या व्यापारापैकी कांहीं विशिष्ट बंदरांचे वांटणीस एकूण व्यापारापैकी मोठा अंश येतो, ह्याची माहिती खालील आंकडे देतीलः—

बंदर	आयात कोटि रु.	निर्गत कोटि रु.	एकूण कोटि रु.
कराची	१२.९६	१४.२२	२७.१८
मुंबई	४६.१६	२९.४९	७५.६५
मद्रास	११.१८	९.७	२०.८८
विजगापट्टम	.७	.३९	.४६
कलकत्ता	३२.१२	५८.४५	९०.५७
चितगांव	.०७	५.२४	५.३१
रंगून	८.४६	१४.९४	२३.४१
			२४३.६७

कलकत्ता व मुंबई ह्या बंदरांचें महत्त्व वरील कोष्टकावरून तात्काळ ध्यानांत येईल. हिंदुस्थानाचा व्यापार कांहीं बंदरांमार्फतच विशेषकरून होण्यास कित्येक कारणे आहेत. मुंबई, मद्रास व कलकत्ता हीं ब्रिटिश अमदानीचे सुरवातीपासून राज्यकारभाराचीं तीन महत्त्वाचीं ठिकाणे होती व साहजकीच तेथें लोकवस्ती वाढली व व्यापारास आणि उद्योगधंद्यास उत्तेजन मिळालें. एकोणिसाव्या शतकाचे उत्तरार्धांत आगगाडीचे रस्ते आंखण्यांत आले, ते ह्या केंद्रांचें महत्त्व जाणूनच निश्चित झाले. लोहमार्गांनीं येणाऱ्या व जाणाऱ्या मालाच्या वहातुकीमुळे ह्या तीन बंदरांचें व्यापारी महत्त्व वाढतच गेलें. कराची व चितगांव ह्या बंदरांचे बाबतींतहि हीच गोष्ट घडली आहे.

कॅनडाची मध्यवर्ती बँक

हिंदुस्थानांतील रिझर्व्ह बँकेसारखी मध्यवर्ती बँक कॅनडा देशांत आहे. ही बँक सरकारी भांडवलालाची व सरकारी हुकमतीनें चालणारी संस्था असावी अशा मताचा एक पक्ष हिंदुस्थानाप्रमाणें कॅनडांत होता आणि आहे. ह्या मतास अनुसरून कायदा करून घेण्याची खटपट कॅनडामध्ये होणार असल्याची बातमी प्रसिद्ध झाली आहे. बँक ऑफ कॅनडाचें सध्याचें भागीदारांचें भांडवल सुमारे १३० लक्ष रुपये आहे. ह्यांत सरकारच्या मालकीच्या १३ कोटि रुपयांची भर घालावी आणि बँकेच्या चालकमंडळांत सरकारनियुक्त सभासदांचें मताधिक्य असावें आणि खाजगी भांडवलवाल्यांचें सध्या असलेलें प्राबल्य दूर करावें अशी सुचवण्यांत येणारी ही योजना आहे. मध्यवर्ती बँक खाजगी भागीदारीची असावी की सरकारी भांडवलाची असावी ह्या जुन्या वादास कॅनडामध्ये अर्थातच पुन्हां रंग येऊन तेथील दोन मुख्य राजकीय पक्षांमधील वादाचा तो विषय होईल.

साम्राज्य बोटींतून प्रवास करा

इ. स. १९२३ साली नेमलेल्या ली कमिशनने आय. सी.एस. वर्गातील नोकरांस पुष्कळच सवलती दिलेल्या आहेत. नोकरांवर असतांना चार वेळां इंग्लंडला जाण्यायेण्याचा प्रत्येक युरोपियन सिव्हिल सर्व्हिटास स्वर्च मिळतो व प्रत्येक मुलास एकदां जातां येते. त्याचप्रमाणे, हिंदी वरिष्ठ नोकरांस हिंदुस्थानाबाहेर जावयाचे असल्यास भरपूर पगारी आठ महिन्यांची रजा मिळते. हे सर्व नोकर परदेशी गेल्यावर आपला पगार तिकटचे वसूल करतात. गेल्या वर्षी ३३ कोटि रुपये ह्या रीतीने इंग्लंडांत व इतर देशांत गेलेल्या नोकरांस पगार म्हणून देण्यांत आले व हिंदुस्थानाबाहेर पेन्शनचे रूपाने ८ कोटि रुपये गेले.

हिंदुस्थान सरकारचे तिजोरीमधून सिव्हिल सर्व्हिटांच्या येण्या-जाण्याचा स्वर्च भागविला जात असला तरी कोणत्या कंपनीच्या आगबोटींतून प्रवास करावयाचा, हा प्रश्न ज्याचा त्याचा आहे. तथापि साम्राज्यांतर्गत व्यापाराची सुरक्षितता ब्रिटिश साम्राज्याच्या बोटींतूनच मालाची वहतुक होण्यावर अवलंबून आहे व इतर देश आगबोटीस सहाय करीत आहेत, तेव्हां हिंदी सरकारकडून ज्यांस पैसे मिळतात, अशा अधिकाऱ्यांनी तरी ब्रिटिश साम्राज्याच्या बोटींतूनच प्रवास करणे इष्ट आहे असा हुकूम जरी सरकारने काढला नसला, तरी आपली तशी शिफारस स्पष्ट रीतीने जाहीर करण्यास सरकार चुकलेले नाही. सरकारकडून सवलत मिळणारे अधिकारी शक्य तोंवर ब्रिटिश जहाजांतूनच प्रवास करतात, अशी आशा व्यक्त करण्यांत आली असून होम सेक्रेटरी मि. हॅवेट ह्यांनी १७ मार्च १९३४ रोजी काढलेले ह्या अर्थाचे पत्रक असेंब्लीस गेल्या महिन्यांत सादर करण्यांत आले. इतर देशांनी आगबोट कंपन्यांस सहाय देणे व हिंदुस्थान सरकारने आपल्या युरोपियन नोकरांस स्वदेशी जाण्यायेण्यास लागणारा स्वर्च स्वतः सोसून फक्त साम्राज्याच्या बोटींतूनच प्रवास करण्यास सांगणे, ह्यांत वास्तविक कांहींच फरक नाही. ब्रिटिश साम्राज्याच्या बोटी म्हणजे वस्तुतः ग्रेट ब्रिटनच्याच बोटी हेत. इतर देश निदान स्वतःच्या पैशांतून तरी आगबोट कंपन्यांस सहाय करतात; हिंदुस्थान सरकारने, हिंदी पगार घेणाऱ्या युरोपियन अधिकाऱ्यांस साम्राज्यातील देशांच्या बोटींतूनच जा असे सांगणे म्हणजे पर्यायाने हिंदी पैशाने ब्रिटिश बोटीस सहाय करणे नव्हे काय ? हा प्रश्न येथे सुचल्याखेरीज रहात नाही.

जगाच्या व्यापारांत सुधारणा

गेल्या सालाचे शेवटचे तीन महिने आणि १९३४ सालाचे शेवटचे तीन महिने ह्या मुदतीत एकूण आंतरराष्ट्रीय व्यापार किती झाला ह्याची तुलना केली असता, १९३४ च्या मानाने १९३५ मध्ये ६ टक्के किंमतीत वाढ झाली असे दिसते. हा किंमतीचा हिशेब सोने प्रमाण धरून केलेला आहे व अशा रीतीने निरनिराळ्या देशांच्या चलनांत झालेल्या फेरबदलाचा तुलनेवर होणारा परिणाम शक्य तेवढा टाळला आहे. मालाच्या किंमतीच्या ऐवजी वजनाचा आधार घेऊन तुलना केल्यास असे दिसून येते की, १९२९ सालाच्या मानाने १९३५ च्या अखेरच्या तीन महिन्यांत जगाचा व्यापार ८४.१ टक्के होता. १९३१ पासून एवढे मोठे प्रमाण पूर्वीच्या कोणत्याच वर्षांत आढळून आले नाही.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-२
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११९-१२
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-१०
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११८-०
४% १९६०-७०	११२-१२
३३% बिनमुदत	९८-२
३३% १९४७-५०	१०६-६
४% १९४३	११०-४

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (विंगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०७-४
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०६-४
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०६-१२
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७० वर्षे मुदत)	१०६-१२
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३)	११०-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२२-०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१२८-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१०५-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३१-१२
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५३०-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१२९-८

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१००-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	८७७-७

बीज

बॉंबे ट्रॅव्हे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५७-३
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४१-४
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५.३%)	१४८१-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१५२१-४

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९२-८
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६९-०
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१४६-८
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	५२८-१२

WANTED
RESPECTABLE
AND
INFLUENTIAL
AGENTS

FOR
VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)

Apply for Terms and Agency to the
Superintendent.

VENUS ASSURANCE Co. Ltd., (Delhi)
Laxmi Road, Poona City.

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्ही स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पेठांचा
माल गिःहाइकांस खात्रीलायक विकतो.

हुजूरपागेसमोर, पुणे, २.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची
पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय
विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,५१,८९२ रु.

एकूण चालू काम २,५०,१५,०८२ रु.

एकूण जिद्गी ६१,६९,१६९ रु.

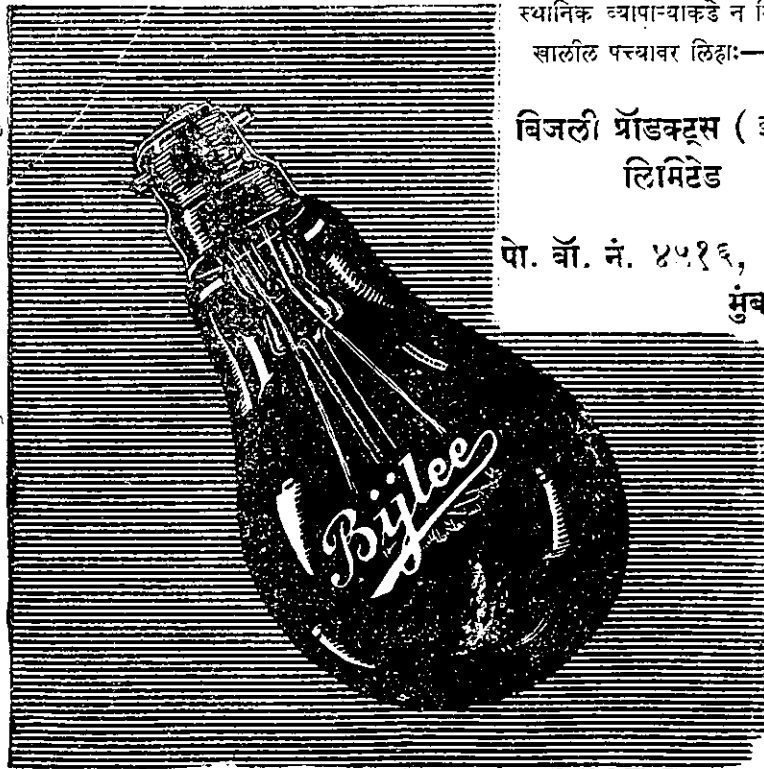
लाइफ फंड ५०,९९,४३९ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

मासिक बीज खर्चात बचत पाहिजे ना ?

तर मग मुंबईत तयार झालेले

विजली दिवेच वापरा—

स्थानिक व्यापाऱ्याकडे न मिळाल्यास
सालील पत्त्यावर लिहा:—

विजली प्रॉडक्ट्स (इंडिया)
लिमिटेड

पो. बॉ. नं. ४५१६,

मुंबई नं. ८

न. वि. वडनेरकर

जव्हेरी आणि सराफ,

राविवार पेठ, सराफ

बझार, पुणे २.

आमच्याकडे सोने, चांदी व
मोत्यांचा माल खात्रीचा मिळेल.
तसेच जुन्या जिनसा योग्य भावाने
सरेदी केल्या जातात.

शुभकार्यात भेट देण्याकरिता
सोन्याचांदीच्या नमुनेदार व सुचक
वस्तु मिळतात.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षात ठेवल्याने
स्वदेशीबद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.

हानरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यांतील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

प्रो. काळे ह्यांचे नवीन पुस्तक

रिझर्व्ह बँक

हिंदुस्थानांत राष्ट्रीय मध्यवर्ती बँक ह्या नात्याने रिझर्व्ह बँकेची स्थापना होऊन त्या संस्थेचे काम चालू झाले आहे. रिझर्व्ह बँकेची घटना, तिच्या कार्याचा व्याप, तिचा इतर बँकांशी संबंध इत्यादी विषयांची सांगोपांग माहिती ह्या पुस्तकांत दिली असून रिझर्व्ह बँकेच्या कायद्याच्या निरनिराळ्या कलमांची छाननी केलेली आहे. अवघड विषयाचा सुलभ बोध व्हावा म्हणून पुस्तक—कत्याने बँकांच्या धंद्यांतले आधुनिक प्रकारचे व्यवहार, त्यांची उपपत्ति व त्यांचे कार्य ह्यांचा अत्यंत सोप्या मराठी भाषेत चर्चा केली आहे आणि देशी व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या उत्कर्षाच्या दृष्टीने कोणत्या योजना अमलांत आणल्या पाहिजेत ह्या संबंधाने व्यावहारिक सूचना केल्या आहेत. रिझर्व्ह बँक ही, राष्ट्रीय आर्थिक प्रगतीस परिपोषक होईल काय ! ह्या प्रश्नास प्रस्तुत पुस्तकांत उत्तर मिळण्यासारखे आहे.

पृष्ठे १३०—किंमत १ रुपया (ट. हं. वेगळे)

पुस्तक मिळण्याची ठिकाणे:—

- (१) व्यवस्थापक, "अर्थ" ग्रन्थमाला, पुणे २.
- (२) आर्यभूषण प्रेस, पुणे २.
- (३) दि को-ऑपरेटर्स बुकडेपो, ९, बेकहौस लेन, फोर्ट, मुंबई.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा (Dandruff), केंस गळणे व टकल यांवर अनुभविक उपाय. केंसांची वाढ करण्यास उत्कृष्ट साधन. white oil पासून अलिस. बाटली किं. १ रु. पो. व पॅ. निराळें. पुण्यांत नू. म. विद्यालय भांडार, येथे मिळेल.

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग. कं. अमदाबाद.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

एन. ए. अँड फ्रेंड्स

स्टेशनर्स, जनरल मर्चन्ट्स, अँड कमिशन एजन्ट्स.

आप्पा बळवंत चौक, पुणे २.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळींच्या केंद्रस्थानी
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल कोऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१५ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१६ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	१७ धुळे („ प. सानदेश)
४ कऱ्हाड („ „)	१८ दोंडाईचे („ „)
५ तासगांव („ „)	१९ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२० शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२१ नंदुरवार („ „)
८ कोरेगांव („ „)	२२ साक्की („ „)
९ अहमदनगर („ अहमदनगर)	२३ शिंदखेडे („ „)
१० शेवगांव („ „)	२४ मालेगांव („ नाशिक)
११ कोपरगांव („ „)	२५ सटाणा („ „)
१२ भिवंडी („ ठाणे)	२६ कळवण („ „)
१३ पालघर („ „)	२७ दोहद („ पंचमहाल)
१४ कल्याण („ „)	२८ कालोल („ „)

खेळते भांडवल रु. २०००००००० चे वर

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्जे

दिली जातात.

शिवाय

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा

व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूण माहितीकारितां हेड ऑफिस अगर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता.

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हे पत्र पुणे, पेट भांडुडां घ. नं. ९३६१३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व
रा. श्रीपाद वामन काळे. बी. ए., यांनी ' दुर्गाधिवास, ' भांडुडां घ. नं. ९२४/१३ पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.